

PRAWNE I ORGANIZACYJNE INSTRUMENTY ZWALCZANIA PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ W OPINII FUNKCJONARIUSZY CENTRALNEGO BIURA ŚLEDZCZEGO

Wprowadzenie

Od początków budowania nowego systemu społeczno-ekonomicznego w Polsce kolejne rządy zmagają się ze zjawiskiem przestępczości zorganizowanej¹. Stanowiło i stanowi ono o wiele poważniejsze i realne zagrożenie dla funkcjonowania społeczeństwa i państwa w naszym kraju niż np. terroryzm. Towarzyszy nam stale i mimo podejmowanych wysiłków² nie można stwierdzić, iż jesteśmy w stanie je kontrolować czy ograniczyć.

Powyższa konstatacja jednoznacznie uzasadnia potrzebę stałych badań z zakresu prawa i kryminologii nad tym zjawiskiem. Powinny one obejmować trzy klasyczne obszary: jego etiologię, fenomenologię oraz profilaktykę³. Dotychczas prowadzone badania można podzielić na dwie zasadnicze grupy: dogmatyczne⁴ oraz empiryczne⁵. Niestety, przeważają pierwsze z nich. Analiza regulacji prawnych oczywiście jest ważna, ale powinna być poparta co najmniej oceną efektywności stosowanych przepisów. Po drugie, nie powinno opracowywać się regulacji prawnych bez dokładnego rozpoznania problemu, zjawiska społecznego, patologii, któ-

-
- 1 Zob. E.W. Pływaczewski, *Organised Crime In Poland: Its Development from 'Real Socialism' to Present Times*, (w:) *Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond*, red. nauk. C. Fijnaut, L. Paoli, Dordrecht 2004, s. 467 i nast.
 - 2 Zob. chociażby Program „Bezpieczna Polska. Poprawa bezpieczeństwa obywateli” z dnia 28 sierpnia 2002 r. oraz sprawozdanie z jego realizacji: Informacja nt. Realizacji Programu Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli „Bezpieczna Polska” za okres lipiec 2004 – czerwiec 2005, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa październik 2005 r. – dostępna na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji: <http://www.mswia.gov.pl/download.php?s=1&id=1207>.
 - 3 Zob. J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2004, s. 18–20 oraz B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 446–47.
 - 4 Por. A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006 oraz Z. Cwiąkański, *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 12, s. 7 i nast.
 - 5 Zob. np. Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 122 i nast.

re mają one zwalczać. W przeciwnym razie tworzy się przepisy martwe lub nieefektywne, co jest działaniem nieefektywnym.

Samo zjawisko przestępczości zorganizowanej ciągle zmienia się pod wpływem sytuacji społeczno-ekonomicznej, w jakiej przyszło mu funkcjonować. Tym samym zawsze będzie o przysłowiowy jeden krok przed ustawodawcą czy naukowcami. Aby za nim nadążyć, należy zwrócić się do osób, które są najbliższe niego lub zmagają się z nim na co dzień. Badania tego typu mogą obejmować samych przestępców (np. świadków koronnych⁶), którzy są jego częścią bądź funkcjonariuszy organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości. Ci ostatni dysponują także wiedzą o efektywności istniejącego instrumentarium prawnego, gdyż stosują je w swojej codziennej praktyce i widzą rezultaty na bieżąco.

Założenia badań ankietowych

A. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań są opinie wybranej grupy respondentów o instytucjach oraz przepisach prawa karnego i innych ustaw, które są przez nich stosowane w pracy zawodowej⁷. Celem badań jest poznanie ich opinii na temat przydatności istniejących rozwiązań prawnych i instytucjonalnych służących walce z przestępczością zorganizowaną, jak również wskazanie tych rozwiązań, których brakuje w Polsce. Efektem końcowym badań jest nie tylko prezentacja wyników, ale także weryfikacja postawionych hipotez badawczych.

B. Problem badawczy

Ogólnym problemem, jaki postanowiono zbadać, jest częstotliwość stosowania oraz przydatność rozwiązań prawnych i organizacyjnych służących walce z przestępczością zorganizowaną. Istniejące instrumentarium prawne zawiera dość szeroki katalog instytucji. Są też takie rozwiązania, jak i organy państwowe, które są wyspecjalizowane w walce z tym zjawiskiem, m.in. instytucja świadka koronnego, praca operacyjna czy Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji, wydziały do walki z przestępczością zorganizowaną prokuratur apelacyjnych.

Jedno ze szczegółowych pytań badawczych brzmi następująco: czy te wyspecjalizowane instytucje cechują się wyższą częstotliwością występowania w spra-

6 Tamże, s. 128.

7 Badania zostały przeprowadzone w ramach realizacji projektu badawczego zamawianego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pt. „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli” (Nr PBZ-MNiSW-DBO-01/II/2007), którego kierownikiem jest prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski.

wach przeciwko opisywanemu zjawisku i czy ich przydatność jest wyższa w porównaniu z innymi instytucjami.

Kolejnym problemem szczegółowym jest zupełność i spójność istniejących w Polsce rozwiązań prawnych oraz organizacyjnych, które warunkują skuteczność walki z przestępczością zorganizowaną. Refleksje poczynione w tej mierze przez respondentów mogą wynikać zarówno z doświadczenia zawodowego, wiedzy teoretycznej, jak i znajomości rozwiązań prawnych i organizacyjnych występujących w innych krajach.

Trzecim problemem badawczym jest strategia walki z przestępczością zorganizowaną. Jest to kwestia o tyle ważna, iż pokazuje, jakie działania państwa powinny mieć pierwszeństwo przed innymi, a także w jakim kierunku dokonywać zmian legislacyjnych lub w praktyce ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Ułatwia to także efektywną alokację zasobów ludzkich i rzeczowych, jakimi dysponuje państwo. W oparciu o dostępną literaturę problemu, jak również o prowadzony w tym zakresie dyskurs publiczny, przedstawione zostały następujące elementy strategii:

- Wzmoczona praca operacyjna policji.
- Rozbijanie solidarności wewnątrz zorganizowanej grupy przestępczej.
- Pozbawianie sprawców owoców przestępstwa, pozbawianie majątku.
- Długoterminowa izolacja członków zorganizowanych grup przestępczych.
- Współpraca międzynarodowa.

C. Hipotezy badawcze

Biorąc pod uwagę problemy badawcze, postawiono następującą hipotezy:

1. Instytucje wyspecjalizowane do zwalczania przestępczości zorganizowanej występują częściej w sprawach karnych, w których biorą udział respondenci i są one – w ich ocenie – bardziej przydatne niż inne instytucje.
2. Istniejący system prawa określający zasady walki z przestępczością zorganizowaną nie wymaga zmiany, gdyż jest skuteczny.
3. W ocenie respondentów, najbardziej przydatną w walce z przestępczością zorganizowaną jest prokuratura i sądy powszechne.
4. Dominującym elementem strategii według respondentów jest długoterminowa izolacja członków zorganizowanych grup przestępczych.

D. Metoda i technika badawcza

Przyjęto, iż dla osiągnięcia zakładanego celu najlepsza będzie metoda sondażu diagnostycznego. Pozwala ona na zapoznanie się z wiedzą i opiniami dużej gru-

py respondentów w stosunkowo krótkim przedziale czasu. Ponadto, kwestionariusz daje możliwość odpowiedzi na postawione pytania w czasie odpowiednim dla respondenta oraz daje poczucie anonimowości. Aby zminimalizować wady tej metody badawczej, zastosowano pytania półotwarte, aby w ten sposób dać respondentowi szanse na uzupełnienie odpowiedzi swoimi przykładami, a także zastosowano pięciostopniową skalę odpowiedzi, aby respondent mógł dokładniej wyrazić swoje stanowisko⁸.

Po drugie, na potrzeby badań dobrana została grupa respondentów. Przyjęto, iż największą wiedzę o stosowaniu i przydatności przepisów prawnych w walce z przestępczością zorganizowaną na różnych etapach postępowania karnego będą posiadały osoby na co dzień walczące z tym zjawiskiem⁹. Populacją, która między innymi spełnia ten warunek, są funkcjonariusze policji służący w CBS KGP, co wynika z zakresu zadań tej instytucji¹⁰. Jednakże, aby wyniki były dokładniejsze, a z drugiej strony by metoda była łatwiejsza do zastosowania z punktu widzenia logistycznego, wprowadzono dodatkową procedurę wyboru respondentów. Pakiety ankiet po 20 sztuk zostały wysłane za pośrednictwem CBS KGP do każdego z zarządów terenowych i jednostek zamiejscowych. Każdy z naczelników miał wskazać maksymalnie po 20 funkcjonariuszy pracujących w jego zarządzie i mających największe doświadczenie w walce z przestępczością zorganizowaną¹¹. Ponadto respondentami miały być osoby pracujące w różnych wydziałach tych zarządów, ale zajmujące się walką z przestępczością zorganizowaną.

Badania ankietowe przeprowadzono drogą listowną w okresie od 15 września do 15 października 2008 r. Zebrane przez CBS KGP ankiety zostały wysłane na adres Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w dniu 25 listopada 2008 r. W ten sposób pozyskano materiał badawczy w postaci 245 ankiet. W okresie prowadzenia badań cała populacja funkcjonariuszy CBS liczyła około 1300 osób.

Dla potrzeb analizy części wyników badań przygotowano specjalny sposób ich wizualizacji. W ankiecie zostały zawarte pytania, w których respondenci zostali poproszeni, aby – na podstawie posiadanego doświadczenia zawodowego – określili dwie wartości odnoszące się do konkretnych instytucji prawnych, organów państwowych lub innych podmiotów: częstotliwość ich występowania w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną oraz ich przydatność. Warunkiem jed-

8 Zob. B. Hołyst, *Kryminologia... op. cit.*, s. 220.

9 O roli ekspertów w badaniach zob. B. Hołyst, *Kryminologia... op. cit.*, s. 212.

10 Por. W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, s. 321–322 oraz J. Gołębiowski, *Przestępczość zorganizowana w Polsce z perspektywy Centralnego Biura Śledczego*, (w:) *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terrorizm w ujęciu praktycznym*, red. nauk. E. W. Pływaczewski, Kraków 2005, s. 189 i nast.

11 Liczbę tę ustalono podczas spotkania z Dyrektorem Centralnego Biura Śledczego KGP w dniu 31. lipca 2008 r. Przy jej określeniu wzięto pod uwagę: liczebność formacji, poszczególnych zarządów oraz wydziałów, ale także kwestie okresowej zmiany liczby funkcjonariuszy policji zaangażowanych w wykonywanie czynności służbowych poza siedzibą zarządu.

nak było to, aby w swojej służbie zetknęli się z daną instytucją, organem lub innym podmiotem. W przeciwnym razie ich odpowiedzi byłyby bezcelowe, gdyż opierałyby się nie na doświadczeniu zawodowym, ale na bliżej nieokreślonych informacjach zasłyszanych czy uprzedzeniach.

Dla oceny częstotliwości występowania zastosowano pięciostopniową skalę oraz umożliwiono wybranie odpowiedzi „trudno powiedzieć”¹². Następnie poproszono o określenie, jak oceniają przydatność danej instytucji, organu państwowego lub innego podmiotu w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. W tym przypadku skala również była pięciostopniowa, z dodatkową możliwością wyboru odpowiedzi „trudno powiedzieć”¹³. Dla dostosowania odpowiedzi do potrzeby parametryzacji uzyskanych odpowiedzi – w części ankiety – zastosowano pytania zamknięte. W ankiecie podkreślono, iż obie oceny mogłyby zostać podane tylko wtedy, gdy respondent miał styczność z daną instytucją.

Uzyskane odpowiedzi zostały poddane następującej procedurze. Oddzielnie postraktowano ocenę częstotliwości występowania oraz ocenę przydatności instytucji, organu państwowego lub innego podmiotu. Dla każdego z nich obliczono oddzielnie medianę¹⁴ oraz średnią arytmetyczną podanych ocen¹⁵. Następnie w dwóch etapach uporządkowano wyniki w ten sposób, że najpierw uszeregowano je rosnąco według uzyskanego wyniku mediany. Następnie instytucje, organy państwowe lub inne podmioty o takim samym wyniku mediany uszeregowano rosnąco według średniej arytmetycznej ocen¹⁶.

Następnie na jednym diagramie połączono wyniki uzyskane przez różne instytucje, organy państwowe lub inne podmioty w ten sposób, że na osi X umieszczono skalę przydatności, a na osi Y – skalę częstotliwości. Nazwa konkretnej instytucji, organu państwowego lub innego podmiotu została umieszczona w bloku na przecięciu odpowiednich wartości median. Jeżeli instytucje, organy lub inne podmioty zostały opisane taką samą parą wartości median, o kolejności zapisu w danym polu

12 Skala ocen częstotliwości występowania: 1 – bardzo często, 2 – często, 3 – przeciętnie, 4 – rzadko, 5 – bardzo rzadko, 6 – trudno powiedzieć.

13 Skala przydatności: 1 – bardzo przydatna, 2 – przydatna, 3 – przeciętna, 4 – nieprzydatna, 5 – całkowicie nieprzydatna, 6 – trudno powiedzieć.

14 Wybór mediany był podyktowany faktem, iż jest to wartość średnia, która w ocenie statystyki jest bardziej odporna na elementy odstające (skrajne oceny) niż średnia arytmetyczna. Zob. W. Kryszicki, J. Bartos, W. Dyczka, K. Królikowska, M. Wasilewski, Rachunek prawdopodobieństwa i statystyka matematyczna w zadaniach, część 2. Statystyka matematyczna, Warszawa 2006, s. 48.

15 Średnia arytmetyczna została obliczona w ten sposób, że zsumowano jednostkowe oceny danej instytucji, organu państwowego lub innego podmiotu nadane przez poszczególnych respondentów i następnie podzielono ją przez liczbę tych ocen. Średnia została wykorzystana do odpowiedniego uporządkowania wyników w przypadku takich samych wartości median częstotliwości i przydatności.

16 Szczegółowe dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań oraz dokonane obliczenia zostały zamieszczone na stronie internetowej projektu badawczego zamawianego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pt. „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli” (Nr PBZ–MniSW–DBO–01/1/2007): <http://monitoring.uwb.edu.pl>

decydowała średnia arytmetyczna przydatności danej instytucji, organu lub innego podmiotu. Diagram nr 1 stanowi wizualizację takiej matrycy.

Częstotliwość stosowania danej instytucji lub występowania danego organu państwowego lub innego podmiotu jest uzależniona zarówno od regulacji prawnych (np. obligatoryjność stosowania, zakresu kompetencji i uprawnień do prowadzenia określonych spraw), ale także od wykształconej praktyki postępowania. Natomiast kwestia przydatności jest oceną subiektywną, która wynika z doświadczenia zawodowego. Pozwala ono na obserwację, czy stosowanie danej instytucji bądź działania danego organu państwowego lub innego podmiotu przynoszą pożądany skutek. W przypadku niniejszych badań jest to ograniczanie przestępczości zorganizowanej lub wywoływanie innych skutków, które mają negatywne konsekwencje dla tego zjawiska.

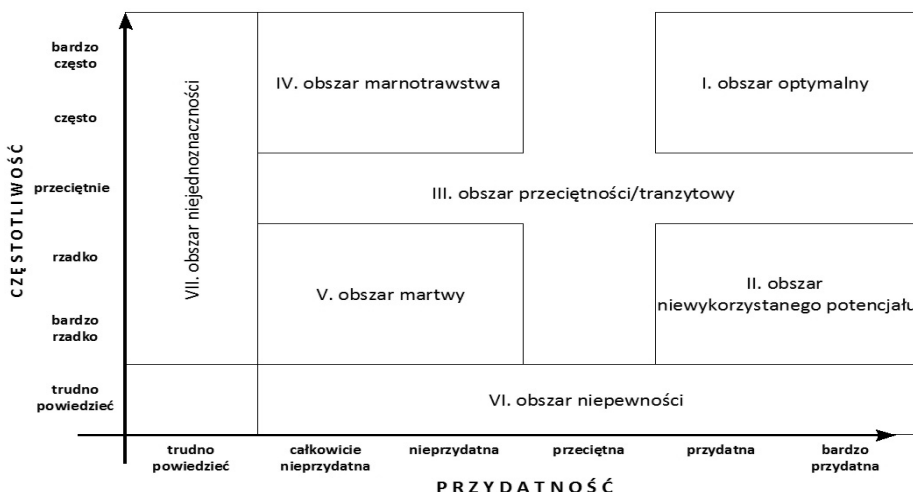
Na diagramie można wyróżnić kilka obszarów:

- I. Obszar optymalny – obejmuje instytucje i podmioty, które występują często i jednocześnie ich przydatność jest oceniana bardzo wysoko, co jest stanem pożądanym z punktu widzenia całościowej strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej.
- II. Obszar niewykorzystywanego potencjału – obejmuje te instytucje i podmioty, które albo nie mogą być szeroko stosowane (ze względu ograniczenia prawne), albo nie są popularne, chociaż wysoko oceniane. Idealnym rozwiązaniem byłoby częstsze ich stosowanie – na ile oczywiście pozwala na to prawo.
- III. Obszar przeciętności/tranzytowy – obejmuje instytucje i podmioty o średniej przydatności lub częstotliwości występowania. Dopiero częstsza praktyka respondentów w ich stosowaniu mogłaby przyczynić się do ich „migracji” do obszarów od I do IV.
- IV. Obszar marnotrawstwa – obejmuje instytucje i podmioty, które – z jakich przyczyn (najprawdopodobniej prawnych) – muszą być i są stosowane obligatoryjnie, jednakże ich przydatność jest wątpliwa. Drugim wytłumaczeniem jest wadliwa praktyka ich stosowania. Tym samym następuje marnotrawienie zasobów ludzkich i rzeczowych, które mogłyby być efektywniej wykorzystane.
- V. Obszar martwy – obejmuje instytucje np. (martwe przepisy) i podmioty, które w praktyce są rzadko stosowane, co jest właściwą reakcją na ich nieprzydatność. Takie elementy strategii powinny być albo usuwane, albo modernizowane.

VI. Obszar niepewności – obejmuje takie instytucje i podmioty, w przypadku których respondent nie jest pewien częstotliwości ich występowania. Nie wiadomo jednak z jakich jednoznacznych przyczyn to wynika, np. są bardzo rzadko stosowane.

VII. Obszar niejednoznaczności – obejmuje takie instytucje i podmioty, w przypadku których respondent nie jest pewien oceny ich przydatności lub nie jest gotowy do wystawienie oceny.

Diagram nr 1. Obszary uzyskane w wyniku zestawienia częstotliwości i przydatności ocenianych instytucji, organów lub podmiotów

Źródło: opracowanie własne

E. Narzędzia badawcze

Kwestionariusz skierowany do respondentów składał się z 4 zasadniczych bloków tematycznych: walka z przestępczością zorganizowaną, techniczne wsparcie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, walka z terroryzmem oraz tzw. metryczka¹⁷. Pierwszy dział składał się z 4 grup pytań:

1. Prawne instrumentarium
2. Postulaty zmian zaproponowane przez respondentów
3. Organy państwowe i inne podmioty

17 Niniejsze opracowanie zawiera prezentację i analizę jedynie pierwszej części tej ankiety oraz metryczki.

4. Elementy strategii walki z przestępczością zorganizowaną

Pytania w pierwszej grupie zostały pogrupowane według przynależności do odpowiedniego etapu: przedprocesowego, postępowania przygotowawczego i sądowego. W stosunku do każdego rodzaju dowodu lub instytucji prawa respondent miał odpowiedzieć na 3 pytania: czy miał z nimi styczność, jak często miało to miejsce i jaka jest według niego przydatność w walce z przestępczością zorganizowaną. W ramach poszczególnych etapów zostało wymienionych po 9 elementów (dla etapu przedprocesowego i postępowania przygotowawczego) i 7 elementów (dla postępowania sądowego).

Na końcu każdego zestawu elementów znajdowało się pytanie otwarte dające respondentowi szansę na wpisanie innego od przedstawionych dowodu lub instytucji. Ponadto na etapie postępowania przygotowawczego i sądowego respondent mógł podać opinie specjalistyczne i ich zakres, jakie występują w sprawach karnych związanych z walką z przestępczością zorganizowaną.

Druga grupa składała się tylko z jednego pytania otwartego. Respondent miał podać, co należałoby zmienić w prawie lub praktyce, aby uczynić je skuteczniejszymi w walce z przestępczością zorganizowaną.

Grupa trzecia to pytania o 11 organów państwowych i innych podmiotów. W stosunku do każdego organu lub podmiotu respondent miał odpowiedzieć na 3 pytania: czy miał z nimi styczność, jak często miało to miejsce i jaka jest według niego przydatność w walce z przestępczością zorganizowaną. Respondent mógł też dopisać inny podmiot lub instytucję i poddać ją ocenie.

Czwarta grupa dotyczyła 5 elementów strategii walki z przestępczością zorganizowaną. Zadaniem respondenta było uszeregowanie podanych elementów od najważniejszego do najmniej ważnego. Ponadto, mógł on wskazać inny element strategii walki z przestępczością zorganizowaną. Pytanie to w sposób naturalny podsumowywało pytania dotyczące praktycznych, prawnych i organizacyjnych instrumentów walki z przestępczością zorganizowaną¹⁸.

F. Charakterystyka populacji

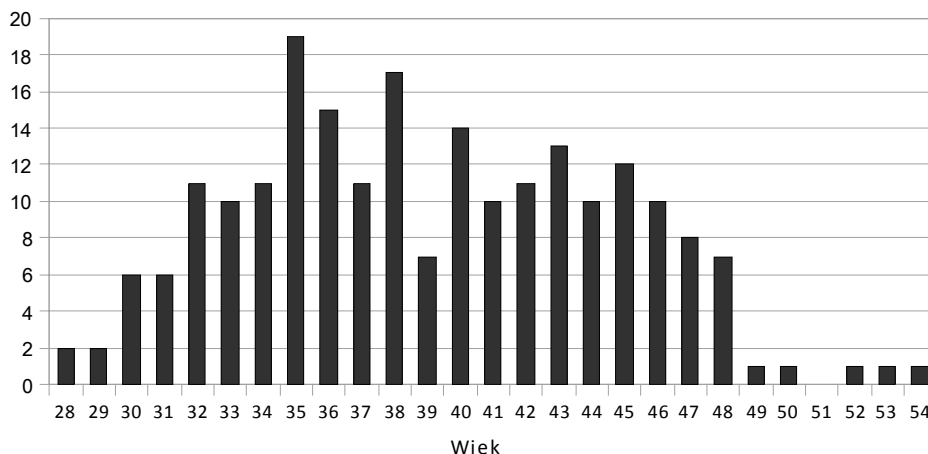
W badaniach wzięło udział 25 kobiety i 212 mężczyzn. W 8 przypadkach respondenci nie podali swojej płci.

Na 245 respondentów, 28 z nich nie podało swojego wieku. Jak wskazuje struktura wiekowa pozostałych, największą grupę stanowią osoby w wieku odpowiednio 35 i 38 lat. Najmłodsi respondenci mieli 28 lat, a najstarsi 54. Zauważalny jest raptowny spadek wieku respondentów po 48 roku życia, a osoby starsze występują spo-

18 O znaczeniu układu pytań w kwestionariuszu ankiety zob. B. Hołyst, *Kryminologia...*, *op. cit.*, s. 214.

radycznie. Ilość respondentów w grupach rocznikowych do 35 roku życia skokowo narasta, a w przedziale wiekowym 41–46 jest stosunkowo zbliżona do siebie.

Wykres nr 1. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Respondenci zostali poproszeni o podanie miejsca swojej pracy, jednakże w 42 przypadkach brak jest tych danych. Ze względu na sposób doboru grupy oraz zmienną liczebność poszczególnych zarządów terenowych wymienione miasta występują z różną intensywnością. Jednakże populacja obejmuje wszystkie największe miasta w Polsce. Najmniej reprezentantów mają miasta: Gliwice, Ruda Śląska oraz Zielona Góra. Najwięcej zaś pochodzi z Wrocławia; drugi w kolejności jest Lublin.

Tabela nr 1. Miejsce pracy respondentów

Miasto	Ilość ankiet	Miasto	Ilość ankiet
Białystok	15	Opole	12
Bydgoszcz	13	Poznań	17
Gdańsk	15	Przemyśl	2
Gliwice	1	Ruda Śląska	1
Gorzów Wielkopolski	12	Rzeszów	3
Katowice	8	Sosnowiec	2

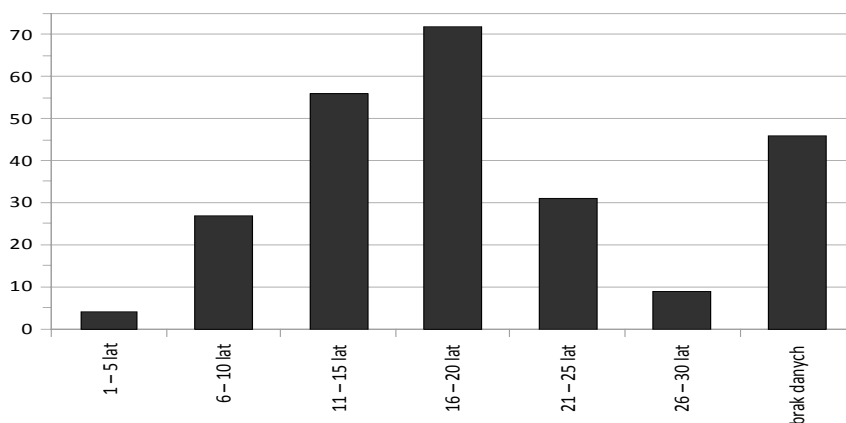
Kielce	9		Szczecin	6
Kraków	5		Warszawa	15
Lublin	19		Wrocław	20
Łódź	14		Zielona Góra	1
Olsztyn	13		brak danych	42

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Natomiast kolejne cechy populacji są istotne z punktu widzenia oceny kompetencji respondentów pod kątem doświadczenia zawodowego i wiedzy merytorycznej związanej z walką z przestępczością zorganizowaną. Należą do nich: okres służby oraz odbyte szkolenia specjalistyczne, udział w konferencjach lub studiach podyplomowych.

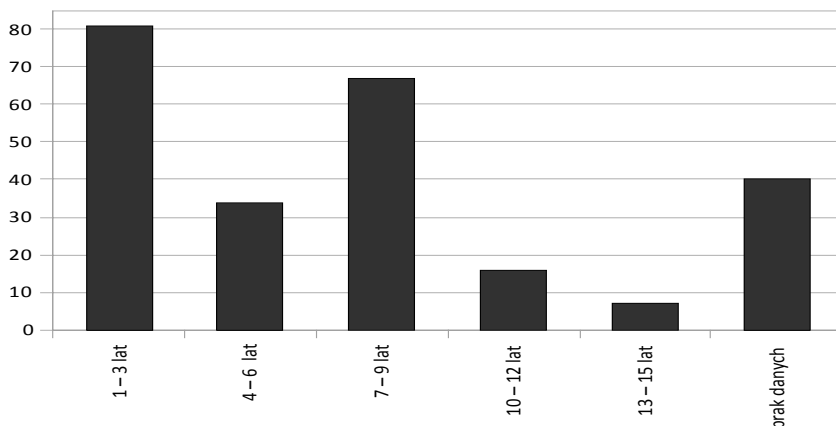
W charakteryzowanej populacji największą grupę osób stanowią respondenci pracujący od 16 do 20 lat w policji. Warto zauważyć, iż liczba respondentów we wcześniejszych grupach wiekowych systematycznie rośnie, aby po 20 latach stażu raptownie obniżyć się z 72 do 31 osób. Może to wynikać z faktu, iż osoby odchodzą ze służby po osiągnięciu uprawnień emerytalnych. Nie stwierdzono stażu pracy dłuższego niż 30 lat; 46 respondentów nie podało swojego stażu pracy. Należy zwrócić uwagę także na fakt, iż większość z respondentów została przyjęta do służby już po przełomie roku 1989.

Wykres nr 2. Staż pracy w policji

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres nr 3. Staż pracy związanej ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zupełnie inaczej jest w przypadku stażu pracy respondentów, która pozostawała w związku ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej. Można powiedzieć, że respondenci są osobami, które stosunkowo krótko zajmują się tym zjawiskiem. Najliczniejszą grupę stanowią osoby o stażu od 1 do 3 lat oraz od 7 do 9 lat. Nie stwierdzono osób o stażu dłuższym niż 15 lat; 40 osób nie określiło tej swojej cechy. Uzyskane wyniki mogą sugerować, iż zwiększony nabór do tej służby odbywa się falowo, co pewien okres czasu. Do służby w CBS KGP mogą być przyjęci policjanci na różnych etapach swojej kariery zawodowej. Jednak kryteriami branymi pod uwagę przy naborze są m.in. bogate doświadczenie zawodowe oraz doświadczenie w prowadzeniu spraw wielowątkowych o skomplikowanym charakterze¹⁹. Jak z tego wynika, doświadczenie nie musi wprost przekładać się na długość trwania służby.

Respondenci zostali poproszeni o podanie daty oraz innych cech ostatniego szkolenia związanych ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej. Ponad połowa respondentów potwierdziła fakt uczestniczenia w tego typu szkoleniach (145 osób). Większość z nich odbyła takie szkolenie w ostatnich 4 latach (98 osób). W większości przypadków podmiotami organizującymi tego typu szkolenia były (wg ilości odpowiedzi): Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Komenda Główna Policji, Centralne Biuro Śledcze lub Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie. Sporadycznie zostały wymienione: Generalny Inspektor Informacji Finansowej, Szkoła Policji w Pile, La Strada, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Cen-

¹⁹ Informacja zawarta na oficjalnej stronie internetowej Komendy Głównej Policji: http://www.policja.pl/portal/pol/75/9146/Praca_w_CBS.html

tralne Laboratorium Kryminalistyczne lub podmioty zagraniczne, Unia Europejska, niemiecki Federalny Urząd Kryminalny, Drug Enforcement Administration.

Gorzej przedstawia się sytuacja z udziałem w konferencjach związanych tematycznie ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej. Tylko 68 respondentów potwierdziło fakt swojego uczestnictwa. Ostatnie konferencje odbyły się w przedziale między 2006 i 2008 rokiem (44 respondentów). Podmiotami – wskazanymi jako organizatorzy – były: Komenda Główna Policji oraz Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie (32 respondentów). Rządziej konferencje organizowało Centralne Biuro Śledcze i Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Sporadycznie wystąpiły Unia Europejska, Europol, OLAF, Interpol, Szkoła Policji w Pile czy Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Jedynie 3 z 245 respondentów uczestniczyło w studiach podyplomowych związanych ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej organizowanych przez szkołę wyższą.

Przedstawiona charakterystyka zbadanej populacji wskazuje, iż na pytania odpowiadali policjanci CBS KGP posiadający doświadczenie zawodowe, jak również przygotowanie merytoryczne. Gwarantuje to wysoką jakość udzielanych odpowiedzi, które po analizie mogą być podstawą do konstruowania wniosków na temat walki z przestępczością zorganizowaną z punktu widzenia tej grupy zawodowej.

Prezentacja wyników badań ankietowych

A. Ocena wybranych instytucji prawnych

Pierwsza część materiału badawczego została podzielona na trzy grupy tematyczne: dowody przekształcone z informacji uzyskanych w drodze czynności operacyjnych, instytucje postępowania przygotowawczego, instytucje postępowania sądowego.

1. Dowody uzyskane z czynności dokonanych przed wszczęciem postępowania karnego

Respondenci zostali poproszeni, aby – na podstawie posiadanego doświadczenia zawodowego – określili, z którymi ze wskazanych dowodów w ogóle spotkali się w swojej pracy zawodowej związanej ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej.

Tabela nr 2. Wyniki analizy odpowiedzi respondentów na pytania dotyczące materiałów dowodowych przekształconych z czynności operacyjnych

Nazwa	Ilu respondentów miało styczność z daną instytucją?	%
podśluch telefoniczny	199	81,22
osobowe źródła informacji	178	72,65
niejawne rejestrowanie obrazu	111	45,31
niejawny nadzór nad przemieszczaniem się osób	107	42,45
podśluch pokojowy	72	29,39
kontrola korespondencji elektronicznej	54	22,04
kontrola korespondencji zwykłej	51	20,82
sporządzenie analizy kryminalnej	50	20,41
kontrolowane wręczenie korzyści majątkowej	35	14,38

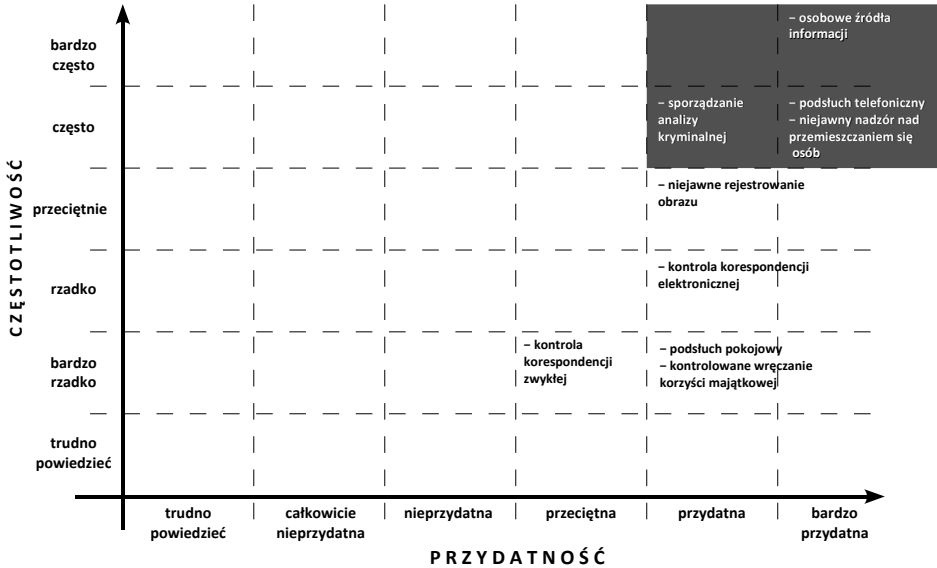
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Najwięcej respondentów miało styczność z materiałem dowodowym przekształconym z informacji pochodzących z podsłuchu telefonicznego i osobowych źródeł informacji. Drugimi pod względem liczebności źródłami są: niejawne rejestrowanie obrazu oraz przemieszczania się osób. Najrzadziej wymieniane było kontrolowane wręczenie korzyści majątkowej²⁰.

Następnie zostali poproszeni o określenie w przybliżeniu, jak często występuje tego rodzaju dowody w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną oraz jak oceniają ich przydatność. Poprzez połączenie wyników zgodnie z przedstawioną wcześniej metodologią, uzyskano diagram nr 2. Należy podkreślić, iż to właśnie policja jest jednym z organów państwowych uprawnionych do wykonywania czynności operacyjnych i ich dokumentowania. Dlatego też ocena dokonana przez tę grupę respondentów jest szczególnie ważna i wiarygodna.

20 Oprócz podanej listy respondenci mieli możliwość dodania innego źródła informacji. Udzielono następujących odpowiedzi uzupełniających: analiza własna, kombinacja OP, lokalizacja aparatu telefonicznego „nawigacja”, niejawny nadzór nad przemieszczaniem przedmiotów państwa, obserwacja, obserwacja transgraniczna, przesyłka niejawnie nadzorowana, przesyłka, rozpoznanie terenu, osób, zakup kontrolowany. Ze względu na fakt, iż respondenci wymieniali jednocześnie po kilka przykładów, nie można w tym przypadku jednoznacznie wskazać ani częstotliwości, ani przydatności poszczególnych źródeł informacji. Dlatego też pominięto te odpowiedzi w dalszych analizach.

Diagram nr 2. Ocena częstotliwości występowania oraz przydatności wybranych źródeł dowodowych w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Analizując powyższą wizualizację danych, można stwierdzić, iż w tym przypadku respondenci bardzo wysoko oceniają materiał dowodowy uzyskany z przeprowadzonych czynności operacyjnych. W zasadzie wszystkie zostały uznane za przydatne w walce z przestępczością zorganizowaną poza dowodami pochodzącymi z kontroli zwykłej korespondencji, które zostały ocenione jako przeciętne. W tym ostatnim przypadku godnym spostrzeżenia jest fakt większej przydatności dowodów z kontroli korespondencji elektronicznej niż zwykłej. Widoczny jest tutaj znak czasu i wykorzystywanie nowych form komunikacji przez przestępców.

Natomiast dowody z osobowych źródeł informacji są zarówno najbardziej przydatne, jak i najczęściej występujące. Niewiele pod względem częstotliwości ustępują im miejsca takie źródła jak podsłuchy telefoniczne czy niejawni nadzór nad przemieszczaniem się osób. Obrazu dopełniają dowody przetworzone z powyższych czynności operacyjnych w formie analiz kryminalnych. Osobną grupę stanowią dowody pochodzące z podsłuchu pokojowego oraz kontrolowanego wręczania korzyści majątkowej oraz wspomnianej wcześniej kontroli korespondencji elektronicznej. Są one wykorzystywane stosunkowo rzadko, co jednak nie zaważyło na stosunkowo wysokiej ocenie ich przydatności. Można zastanowić się, co jest tego przyczy-

ną. Oczywiście nie zawsze ich stosowanie jest właściwe i zależy to od rodzaju sprawy. Pewną barierą mogą stanowić ograniczenia techniczne lub prawne czy też brak praktyki w tym zakresie.

2. Etap postępowania przygotowawczego

Respondenci zostali poproszeni, aby – na podstawie posiadanego doświadczenia zawodowego – określili, z którymi ze wskazanych instytucji prawa karnego w ogóle spotkali się w swojej pracy zawodowej związanej ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej na etapie postępowania przygotowawczego.

Tabela nr 3. Wyniki analizy odpowiedzi respondentów na pytania dotyczące instytucji prawa karnego stosowanych na etapie postępowania przygotowawczego

Nazwa instytucji	Ilu respondentów miało styczność z daną instytucją?	%
zeznania świadków	216	88,16
wyjaśnienia podejrzanego	210	85,71
zabezpieczenie majątkowe	197	80,41
informacja z rejestru skazanych	176	71,84
korzystanie z zagranicznej pomocy prawnej	143	57,37
uzyskanie historii rachunków bankowych	137	55,92
tzw. mały świadek koronny	93	37,96
warunkowe umorzenie postępowania karnego	68	27,75
świadek koronny	66	26,94

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Największa liczba respondentów styka się najczęściej z zeznaniami świadków, wyjaśnieniami i zabezpieczeniem majątkowym. Jest to oczywiste, gdyż bardzo często to właśnie funkcjonariusze policji biorą udział w ich przeprowadzaniu lub wykorzystują je w swojej pracy. Natomiast najrzadziej mieli do czynienia z instytucją tzw. małego świadka koronnego, warunkowym umorzeniem postępowania oraz świadkiem koronnym. Jest to też wytłumaczalne, biorąc od uwagę rodzaj wykonywanych przez nich obowiązków.

Respondenci mieli też możliwość dodania od siebie takich instytucji, które nie zostały wymienione w przedstawionym wykazie i poddanie ich ocenie. W odnie-

sieniu do specjalistycznej opinii biegłych, które występują w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną respondenci wskazali na następujące dziedziny wiedzy²¹.

Zwracają uwagę przede wszystkim te dziedziny nauki i opinie, których zastosowanie pozwala na identyfikację osób (lub narzędzi) po ich cechach biologicznych, fizycznych i genetycznych. Druga pod względem liczebności jest wiedza informatyczno–techniczna. A trzecią stanowią opinie dotyczące różnego rodzaju usług finansowych.

Tabel nr 4. Zakres specjalistycznych opinii biegłego występujących w sprawach z zakresu zwalczania przestępczości zorganizowanej na etapie postępowania przygotowawczego wg opinii respondentów

Ilość odpowiedzi	Rodzaj opinii lub zakres wiedzy ¹
32	daktyloskopia
21	grafologia, informatyka
20	badania fizykochemiczne
15	chemia
11	mechanoskopia
10	broń i amunicja
9	balistyka
8	biologia, osmologia
7	księgowość
5	dokumenty
4	badania z zakresu języków obcych, medycyna sądowa
3	DNA, fonoskopia
2	automatyka, bankowość, elektronika, badania lekarskie, środki odurzające, rachunkowość, systemy komputerowe
1	analiza kryminalna, audiowizualizacja, badania psychofizyczne, budownictwo, CLK, elektrotechnika, finanse, GSR, koncerny tytoniowe, paliwa, badania z zakresu identyfikacji pojazdów, profilowanie, psychiatria, RMS, traseologia, wycena nieruchomości

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

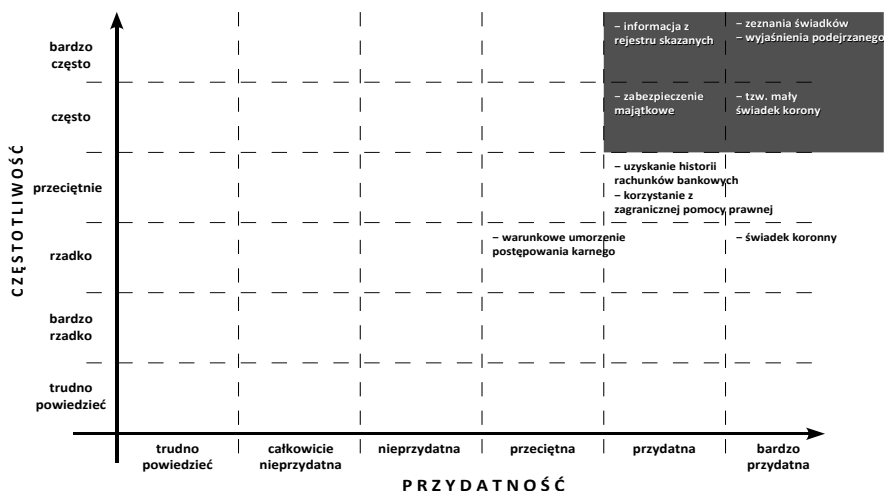
21 Respondenci podawali więcej niż jedną odpowiedź. Z tego powodu nie można dokonać ani oceny częstotliwości występowania poszczególnych rodzajów opinii, ani oceny ich przydatności.

Ponadto kilkanaście osób dopisało inne instytucje prawne występujące na etapie postępowania przygotowawczego. Należą do nich np. eksperyment procesowy, oględziny miejsca zdarzenia, procesowy podsłuch telefoniczny, tymczasowe aresztowanie. W tym punkcie kilka osób podało także nazwy instytucji państwowych lub prywatnych, np. urzędy skarbowe, operatorzy sieci komórkowych, wydział ksiąg wieczystych.

Pomimo widocznych różnic w częstotliwości stosowania, to dowody pochodzące od osób występujących w różnych rolach w postępowaniu karnym są uznawane za najbardziej przydatne. Do tej grupy należą zarówno zeznania świadków i wyjaśnienia podejrzanego, które występują powszechnie także w innych typach spraw karnych, ale także instytucje wyspecjalizowane w walce z przestępczością zorganizowaną, tzw. mały świadek koronny i „zasadniczy” świadek koronny. Ta ostatnia instytucja jest stosowana jednak rzadko, co potwierdza jej wyjątkowość w systemie procesu karnego.

Do często stosowanych instytucji należy zasięgnięcie informacji z rejestru skazanych (występujące w zasadzie w każdym postępowaniu karnym). Ponadto za przydatne zostały uznane także instytucje związane z ekonomicznymi aspektami walki z przestępczością zorganizowaną: zabezpieczenie majątkowe oraz – rzadziej od niego występujące – uzyskanie historii rachunków bankowych. Zagraniczna pomoc prawna oraz instytucja warunkowego umorzenia postępowania mają najmniejsze znaczenie praktyczne wg respondentów na tym etapie procesu.

Diagram nr 3. Ocena częstotliwości występowania oraz przydatności wybranych instytucji na etapie postępowania przygotowawczego w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

3. Etap postępowania sądowego

Respondenci zostali poproszeni, aby – na podstawie posiadanego doświadczenia zawodowego – określili, z którymi ze wskazanych instytucji prawa karnego w ogóle spotkali się w swojej pracy zawodowej związanej ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej na etapie postępowania sądowego. Jednocześnie należy podkreślić, iż ten etap procesu nie jest domeną funkcjonariuszy policji, którzy najczęściej występują w nim w charakterze np. świadków. W sposób pośredni wynika to z tabeli nr 5, gdzie liczba udzielonych odpowiedzi twierdzących jest znacząco niższa, niż to miało miejsce w przypadku poprzednich etapów. Jednocześnie należy jednak podkreślić, że interesują się przebiegiem sprawy także na etapie sądowym, dlatego też są uprawnieni do wyrażania opinii opartych na doświadczeniu zawodowym.

Najczęściej respondenci spotkali się z faktem wymierzenia kar średnio- lub długoterminowych. Na dalszym miejscu jest instytucja przepadek przedmiotów, która wystąpiła częściej niż przepadek korzyści lub krótkoterminowa kara pozbawienia wolności. Na ostatnich miejscach jest korzystanie z zagranicznej pomocy prawnej oraz instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary.

Tabela nr 5. Wyniki analizy odpowiedzi respondentów na pytania dotyczące instytucji prawa karnego stosowanych na etapie postępowania sądowego

Nazwa instytucji	Ilu respondentów miało styczność z daną instytucją?	%
średnioterminowa kara pozbawienia wolności od 1 roku do 5 lat włącznie	132	53,88
długoterminowa kara pozbawienia wolności powyżej 5 lat	124	50,61
przepadek przedmiotów	95	38,77
krótkoterminowa kara pozbawienia wolności do 1 roku włącznie	89	36,33
przepadek korzyści	77	31,43
zagraniczna pomoc prawna	67	27,35
warunkowe zawieszenie wykonania kary	56	22,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Respondenci mieli też możliwość dodania od siebie takich instytucji, które nie zostały wymienione w przedstawionym wykazie i poddanie ich ocenie. W odniesieniu do specjalistycznej opinii biegłych, które występują w sprawach związanych

z przestępczością zorganizowaną respondenci wskazali na następujące dziedziny²². Uzyskano podobne do wcześniejszych, chociaż mniej liczne odpowiedzi.

Tabel nr 6. Zakres specjalistycznych opinii biegłego występujących w sprawach z zakresu zwalczania przestępczości zorganizowanej na etapie postępowania sądowego wg opinii respondentów²³

Ilość odpowiedzi	Zakres specjalistycznej opinii biegłego
9	badania fizykochemiczne
8	daktyloskopia
6	balistyka
5	grafologia
4	informatyka
3	badania chemiczne, badania biologiczne
2	badania dokumentów, mehanoskopia
1	badania biochemiczne, broni, fonoskopia, językowe (terminologia z określonego środowiska), księgowość, psychologia, psychiatria

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

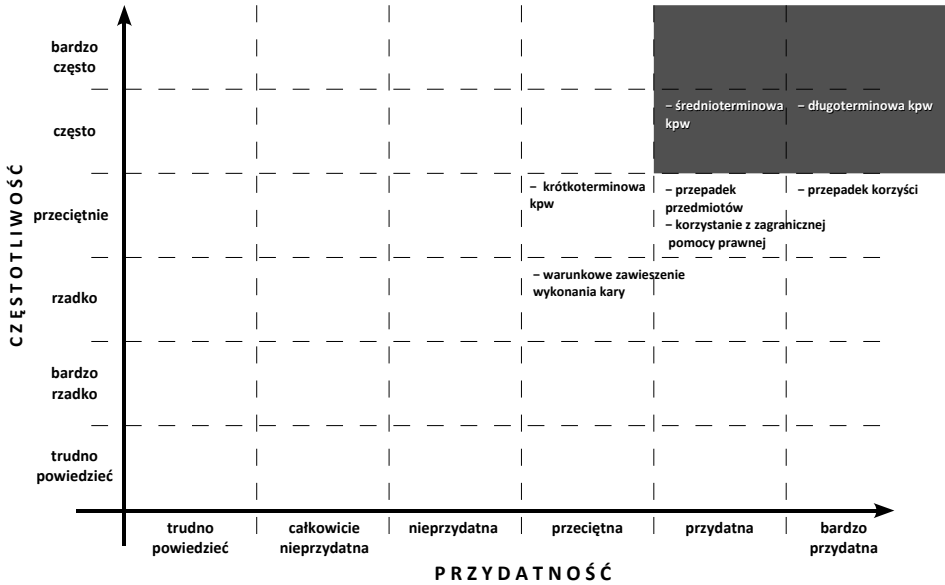
W odniesieniu do innych instytucji występujących w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną (poza opinią biegłego) respondenci nie podali żadnej nowej instytucji.

Podobnie jak to miało miejsce w przypadku poprzednich etapów, respondenci zostali poproszeni o określenie częstotliwości występowania oraz o ocenienie przydatności wybranych instytucji postępowania sądowego, a które występują w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną. Wyniki dokonanych analiz zawiera diagram nr 4.

22 Tak jak we wcześniejszym przypadku, respondent mógł podać więcej niż jedną odpowiedź. Z tego też powodu nie można dokonać ani oceny częstotliwości występowania poszczególnych rodzajów opinii, ani oceny ich przydatności.

23 Pisownia oryginalna.

Diagram nr 4. Ocena częstotliwości występowania oraz przydatności wybranych instytucji na etapie postępowania sądowego w opinii respondentów²⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zapewne ze względu na ograniczony zakres uczestnictwa przez funkcjonariuszy policji na tym etapie procesu karnego, ich odpowiedzi są bardziej ostrożne co do szacowania częstotliwości występowania konkretnych instytucji. Natomiast za najbardziej przydatną uznają oni długoterminową karę pozbawienia wolności oraz stosowanie instytucji przypadku korzyści. Drugoplanowy charakter mają następujące instytucje: średnioterminowa kara pozbawienia wolności, wypadek przedmiotów oraz korzystanie z zagranicznej pomocy prawnej. Natomiast przeciętne pod względem przydatności są: krótkoterminowa kara pozbawienia wolności oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary.

24 Skróć „kpw” użyty w diagramie oznacza karę pozbawienia wolności.

B. Postulaty zmian polskiego systemu walki z przestępczością zorganizowaną

Pomimo iż w większości przypadków wymienione w ankiecie instytucje zostały uznane przez przydatne lub bardzo przydatne, to respondenci mają wiele pomysłów, w jaki sposób można zmienić obowiązujące przepisy oraz praktykę postępowania w przypadku spraw związanych z przestępczością zorganizowaną.

Przedstawione postulaty można podzielić na sześć grup, które dotyczą:

- 1) pracy operacyjnej,
- 2) instytucji sędziego śledczego,
- 3) pozbawiania owoców przestępstwa,
- 4) procedury karnej,
- 5) funkcjonowania instytucji państwowych,
- 6) sankcji karnych.

Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego opracowania, można wskazać najczęściej powtarzające się lub najciekawsze propozycje.

W przypadku pierwszej grupy większość postulatów dotyczy rozszerzenia przesłanek stosowania, ułatwienia i odformalizowania podejmowania czynności operacyjnych przez funkcjonariuszy policji. Przytaczanymi argumentami jest presja czasu, dynamicznie zmieniająca się sytuacja podczas prowadzenia czynności. Bardziej szczegółowe postulaty z tej grupy to:

- przeniesienie regulacji pracy operacyjnej do kodeksu postępowania karnego,
- zniesienie zakazu udziału w popełnianiu przestępstwa przez informatora – uzasadnienie „osoba, która nie będzie działała w grupie przestępczej, nie będzie miała cennych informacji”,
- stosowanie kontroli operacyjnej nie na osobę, a na konkretny telefon, pokój,
- umożliwienie dostępu do baz komputerowych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych,
- zwiększenie ochrony prawnej funkcjonariuszy policji.

Zastanawiające jest postulowanie przez liczną grupę respondentów powołania do życia w polskim procesie karnym instytucji sędziego śledczego. Widzą w nim organ, który mógłby np. odciążyć ich od czynności dowodowych, uczynić postępowanie sprawniejszym, ale także uwiarygodniałby swoim urzędem materiał dowodowy zebrany w toku postępowania przygotowawczego.

W przypadku pozbawiania owoców przestępstwa niektóre z postulatów są przeciwnostawne. Z jednej strony respondenci chcą efektywniejszego pozbawiania sprawców (i ich rodzin, znajomych) przedmiotów i korzyści uzyskanych z czynów zabronionych, przywrócenia kary konfiskaty, czy przeniesienia na sprawcę obowiązków wykazania legalności zgromadzonych wartości majątkowych. Z drugiej jednak strony jeden z respondentów postuluje, aby osoby korzystające z instytucji tzw. małego świadka koronnego – oprócz nadzwyczajnego złagodzenia kary – nie były obligowane do zwrotu osiągniętych korzyści majątkowych. Jak dalej argumentuje respondent, taki środek karny może doprowadzić do sytuacji, że sprawca zostanie „zmuśzony” do powrotu do działalności przestępczej w celu jego spełnienia. W opinii wnioskodawcy nie powinno to być rozpatrywane w kategorii „nagrody”, ale jako rodzaj środka prewencyjnego. Ciekawy jest też pomysł, aby rzeczy, które zostały odebrane sprawcom, trafiały do organów ścigania. Jego autor uzasadnia to faktem, iż – po pierwsze – są to dobra technologicznie zaawansowane, a po drugie będzie to działało demoralizująco na przestępców.

Postulaty dotyczą też szeroko rozumianej procedury karnej. Większość z postulatów dotyczy zwiększenia szybkości procesu, jego odformalizowania. Można to osiągnąć także poprzez skorzystanie z nowych rozwiązań technologicznych: elektroniczne akta, digitalizowanie materiału dowodowego (np. zapisywanie wizji lokalnych, eksperymentów procesowych, przesłuchania), przesyłanie dokumentów drogą elektroniczną (np. w ten sposób może z aktami zapoznawać się podejrzany, oskarżony lub odbywać się kontrola, nadzór ze strony zwierzchników lub prokuratury). Wraca pomysł umożliwienia funkcjonariuszom policji samodzielnego przedstawiania zarzutów i ich uzupełniania lub zmieniania. Inne kwestie to możliwość wykorzystywania poligrafu w postępowaniu karnym oraz ograniczenie stosowania aresztu tymczasowego na rzecz poręczenia majątkowego (to ostatnie przyczyni się do usprawnienia stosowania instytucji przepadku).

Piąta grupa postulatów dotyczy szeroko rozumianego usprawnienia współpracy pomiędzy organami państwowymi. Instytucjami, które – zdaniem respondentów – powinny podnieść swoją efektywność, są urzędy skarbowe, urzędy kontroli skarbowej, policja skarbowa. Po jednym razie wymieniono także usprawnienie współpracy policji z prokuraturą oraz Generalnym Inspektorem Informacji Finansowej.

Szоста grupa postulatów jest dość różnorodna. Jedni badani chcą surowszych kar z karą śmieci włącznie, czy bezwzględnego wykonywania nawet małych kar za przestępstwa pospolite. Inni szukają sposobów na racjonalizację wymiaru kary, np.

- orzekanie kar polegających na przymusowej pracy społecznie użytecznej zamiast kar krótkoterminowych pozbawienia wolności,

- łagodzenia kar dla osób współpracujących z policją (ale w sposób nieoficjalny), w tym stosowanie warunkowego zawieszenia postępowania karnego względem tzw. małych świadków koronnych.

Są też wyrażone opinie odmienne. Jeden z respondentów stwierdził, że w polskim systemie prawa karnego jest za dużo różnych sankcji karnych i dlatego są one nieskuteczne. Z kolei inny stwierdził, że mamy w Polsce odpowiednie przepisy, ale problem leży w ich niewłaściwym lub niejednolitym stosowaniu.

C. Współpraca pomiędzy organami państwowymi i instytucjami prywatnymi

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie – na podstawie swojego doświadczenia zawodowego – z którymi z wymienionych instytucji lub organizacji mieli w ogóle styczność w swojej pracy zawodowej związanej ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej²⁵. Respondenci mieli też możliwość dodania od siebie innych podmiotów, jednakże nikt nie skorzystał z tej możliwości.

Tabela 7. Wyniki analizy odpowiedzi respondentów na pytania dotyczące styczności z instytucjami lub organizacjami w walce z przestępczością zorganizowaną

Nazwa instytucji lub organizacji	Ilu respondentów miało styczność z daną instytucją?	%
Prokuratura	216	88,16
Sądy powszechne	189	77,14
Straż Graniczna	173	70,61
Urzędy skarbowe, urzędy kontroli skarbowej	158	64,49
Banki	130	53,06
Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego	123	50,20
Organy samorządu terytorialnego	119	48,57
Generalny Inspektor Informacji Finansowej	89	36,33
Najwyższa Izba Kontroli	46	18,77
EUROJUST	12	4,90
Europejska Sieć Sądowa	6	2,45

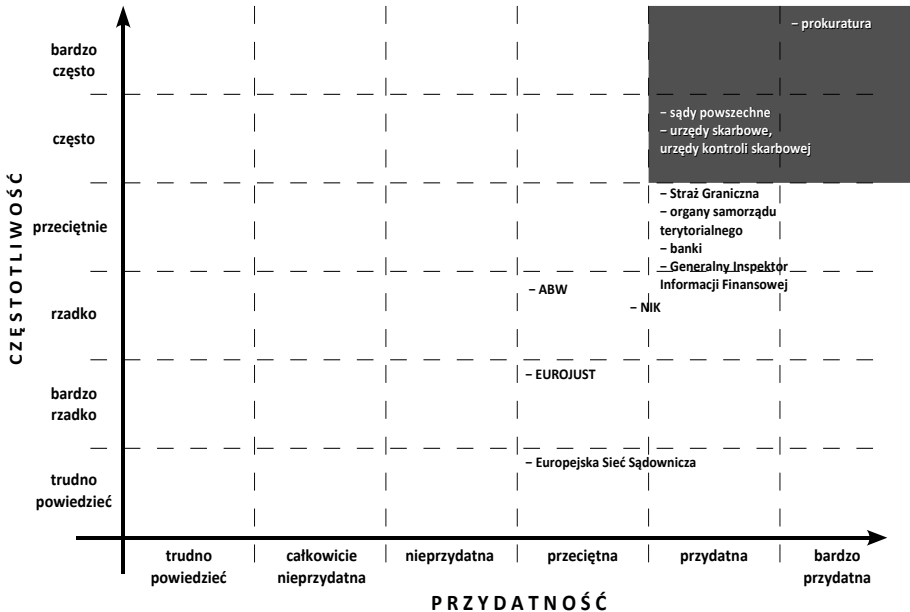
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

25 W grupie tych podmiotów nie ma policji ani Centralnego Biura Śledczego KGP w szczególności. Było to działanie zamierzone. Autor nie chciał doprowadzić do sytuacji, w której respondenci mieliby oceniać samych siebie, swojej formacji, co na pewno rodziłoby pytania o wiarygodność udzielanych odpowiedzi. Aby uniknąć tego typu problemów, zrezygnowano z pytania o przydatność policji w walce z przestępczością zorganizowaną.

Wyniki w sposób bezpośredni są związane z zakresem obowiązków funkcjonariuszy policji. Nie może więc dziwić wysokie miejsce podmiotów ściśle związanych ze ściganiem i karaniem sprawców: prokuratury, sądów powszechnych, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Na uwagę zasługuje także wysoka pozycja urzędów skarbowych i kontroli skarbowej oraz banków. Ponad 50% wszystkich respondentów miała z nimi styczność. Zapewne z tych samych powodów takie instytucje jak EUROJUST czy Europejska Sieć Sądowa zajmują ostatnie miejsca.

Podobnie – jak to miało miejsce w przypadku poprzednich pytań – respondenci zostali poproszeni o określenie częstotliwości występowania oraz o ocenienie przydatności wybranych instytucji i organizacji, które występują w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną. Wyniki dokonanych analiz zawiera diagram nr 5.

Diagram nr 5. Ocena częstotliwości występowania oraz przydatności wybranych instytucji i organizacji w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zdecydowana większość wymienionych instytucji jest oceniana jako przydatne lub bardzo przydatne w walce z przestępczością zorganizowaną. Pierwsze miejsce zajmuje prokuratura, co jest zrozumiałe i wynika z zakresu jej ustawowych zadań. Oprócz sądów powszechnych, zwraca uwagę także wysoka ocena przydatności urzędów skarbowych. Dostarczają one istotnych informacji o sytuacji majątkowej osób podejrzanych lub będących przedmiotem zainteresowania organów ścigania. Rządziej występują takie instytucje jak Straż Graniczna, organy samorządu terytorialnego (mające dostęp do baz danych o samochodach, nieruchomościach obywateli), banki oraz Generalny Inspektor Informacji Finansowej. Można powiedzieć, że trzecią grupę stanowią instytucje, których przydatność w walce z przestępczością zorganizowaną jest przeciętna lub trudna do jednoznacznej oceny ze strony respondentów. Zapewne dlatego też ich występowanie w sprawach karnych jest rzadkie lub bardzo rzadkie. Niska pozycja Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego wynika prawdopodobnie z faktu, iż prowadzi ona samodzielnie własne sprawy bez udziału policji, a zakres jej zadań jest relatywnie inny.

D. Elementy strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej

Respondenci zostali poproszeni także o wskazanie, co powinno stać się priorytetowym kierunkiem w walce z przestępczością zorganizowaną. Zadaniem ich było uszeregować przykładowo podane kierunki od najważniejszego do najmniej ważnego, podobnie jak miało to miejsce w przypadku niektórych poprzednich pytań. Oceny nadawane przez respondentów były podstawą do wyliczenia na ich podstawie mediany oraz średniej arytmetycznej ocen. Następnie uzyskane wyniki uszeregowano rosnąco najpierw pod względem mediany, a w przypadku takich samych wartości mediany, drugim kryterium uporządkowania był wynik średniej arytmetycznej ocen.

Po pierwsze, należy stwierdzić, iż nie ma zdecydowanego faworyta wszystkich badanych. Pierwsze miejsce – jako kierunek ważny – wskazano „pozbawianie sprawców owoców przestępstwa”, czyli oddziaływanie finansowe na sprawców przestępstw. Z drugiej strony, ostatnim, mniej ważnym kierunkiem okazała się „współpraca międzynarodowa w walce z przestępczością zorganizowaną”. Pozostałe kierunki są na zbliżonym średnim poziomie istotności. W tej grupie na prowadzenie wysunęła się praca operacyjna wymierzona w funkcjonowanie grup przestępczych i ich członków. Kolejnym kierunkiem jest rozbijanie solidarności wewnątrz grup przestępczych. Można to osiągnąć poprzez stosowanie instytucji świadka koronnego, łagodniejszego traktowania tych sprawców, którzy współpracują z wymiarem sprawiedliwości. Interesujący jest fakt, iż surowe karanie, długoterminowa izolacja członków grup przestępczych jest w tym rankingu dopiero czwarta. W sposób jednoznaczny można powiedzieć, że respondenci widzą konieczność walki z prze-

stępczością zorganizowaną w aspekcie finansowym, a długoletnie wyroki nie stanowią kierunku priorytetowego.

Tabela 8. Analiza odpowiedzi o kolejność elementów strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej wg respondentów

I.p.	Element strategii	Mediana	Średnia arytmetyczna ocen
1.	Pozbawianie sprawców owoców przestępstwa, pozbawianie majątku itp.	2	2,33
2.	Wzmoczona praca operacyjna policji nastawiona na przeciwdziałanie powstawaniu grup przestępczych, popełnianiu przestępstw itp.	3	2,66
3.	Rozbijanie solidarności wewnątrz zorganizowanej grupy przestępczej	3	2,95
4.	Długoterminowa izolacja członków zorganizowanych grup przestępczych	3	2,99
5.	Współpraca międzynarodowa w walce z przestępczością zorganizowaną	4	3,92

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Można zestawzić to z wynikami z poprzednich diagramów (zwłaszcza nr 4). Tam zdecydowanie najbardziej przydatna – w ocenie respondentów – była długoterminowa kara pozbawienia wolności, pozbawianie korzyści było drugie. Można spróbować wytłumaczyć tę różnicę w opinii w ten sposób, iż poprzednie pytanie dotyczyło stanu obecnego. Natomiast to ostatnie jest projekcją na przyszłość, wskazaniem kierunków zmian w strategii państwa czy nowelizacji prawa. Drugie miejsce pracy operacyjnej wynika z faktu, iż jest ona wysoko oceniana przez respondentów. Jednak zgłaszano wiele postulatów właśnie w kierunku rozszerzenia możliwości jej stosowania. Czyli respondenci wierzą, że poprzez tego typu instrumenty będą mogli lepiej wykonywać swoje obowiązki; ergo – lepiej walczyć z przestępczością zorganizowaną.

Respondenci mieli też możliwość dodania od siebie innych elementów strategii walki z przestępczością zorganizowaną i poddanie jej ocenie. Spośród zgłoszonych kierunków na pierwszym miejscu jest grupa poświęcona podniesieniu efektywności współpracy i pracy poszczególnych organów państwowych, zwłaszcza prokuratury, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, urzędów skarbowych i urzędów kontroli skarbowej, dostępu do baz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, czy odrębnego ustawodawstwa do walki z przestępczością zorganizowaną. Drugą grupę stanowią postulaty dotyczące pracy operacyjnej. Wielokrotnie powtarza się jeden – stałe mo-

nitorowanie członków grup przestępczych, ich liderów, po opuszczeniu przez nich zakładów karnych. Jedna osoba zgłosiła postulat podnoszenia świadomości prawnej wśród społeczeństwa.

Podsumowanie

Ostatnia część niniejszego opracowania będzie ustosunkowaniem się do wcześniej przyjętych hipotez badawczych.

Hipoteza o większej częstotliwości występowania i przydatności instytucji prawnych wyspecjalizowanych do zwalczania przestępczości zorganizowanej w sprawach karnych została potwierdzona tylko częściowo. Biorąc pod uwagę przygotowaną metodologię prezentacji wyników badań, „obszar optymalny” można opisać w następujący sposób.

Tabela nr 9. Analiza obszaru optymalnego instytucji i organów w ocenie respondentów

Częstotliwość / Przydatność	Przydatna	Bardzo przydatna
Bardzo często	informacja z rejestru skazanych	osobowe źródła informacji zeznania świadków wyjaśnienia oskarżonego prokuratura
Często	sporządzanie analizy kryminalnej zabezpieczenie majątkowe średnioterminowa kara pozbawienia wolności sądy powszechne urzędy skarbowe, urzędy kontroli skarbowej	podśluch telefoniczny niejawny nadzór nad przemieszczaniem się osób tzw. mały świadek koronny długoterminowa kara pozbawienia wolności

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Jak widać, mieszą się tutaj instytucje i organy wyspecjalizowane z powszechnie występującymi w innych sprawach karnych.

Dosyć przekornie postawiona hipoteza o skuteczności istniejącego systemu walki z przestępczością zorganizowaną została zweryfikowana negatywnie. Mimo oceniania przez respondentów szeregu instytucji i podmiotów jako przydatnych w ich codziennej pracy, to jednak wskazują oni liczne przykłady i pomysły na jego poprawę. Te postulaty dotyczą zarówno rozwiązań legislacyjnych (z zakresu prawa kar-

nego i innych ustaw okołodekсовых), jak i poprawy współpracy pomiędzy poszczególnymi organami państwowymi.

Można przyjąć, iż trzecia z przyjętych hipotez została zweryfikowana pozytywnie. Okazało się, że prokuratura została uznana przez respondentów za najbardziej przydatny organ państwowy w walce z przestępczością zorganizowaną. Sądy powszechne zajęły miejsce drugie. Są to dwa podstawowe organy państwowe zajmujące się odpowiednio ściganiem i wymiarem sprawiedliwości w każdej sprawie karnej, nie tylko związanej z walką z przestępczością zorganizowaną. O ile można mówić o istnieniu wyodrębnionej strukturalnie części prokuratury, która zajmuje się tylko tego typu sprawami, to brak jest odpowiadających jej struktur w sądownictwie powszechnym. Za pewien zawód można uznać niską pozycję ABW i Generalnego Inspektora Informacji Finansowej. Są to podmioty wyspecjalizowane w walce z różnymi aspektami zjawiskami przestępczości zorganizowanej.

Czwarta z postawionych tez doczekała się weryfikacji negatywnej. Zdaniem respondentów ważniejszym od długoterminowej izolacji członków zorganizowanych grup przestępczych jest pozbawianie ich owoców przestępstwa. Znajduje to potwierdzenie także w wyrażanych opiniach, iż przestępcy mają „wkalkulowane” w swoją działalność odbywanie kary w więzieniu, nie jest to czynnik odstrasżających ich od dokonywania przestępstw. Ich motywacja jest przede wszystkim finansowa, a po opuszczeniu zakładu karnego będą mogli korzystać ze zgromadzonych wcześniej zasobów majątkowych.

Przedstawione powyżej wyniki badań wskazują, iż punkt widzenia praktyków na walkę z przestępczością zorganizowaną jest niezwykle interesujący. Problemy występujące w ich codziennej służbie i sposoby ich rozwiązywania przedstawiają się czasami odmiennie od tego, co sądzą i postulują zarówno naukowcy (w tym prawnicy i kryminolodzy), jak i polityczni decydenci. Jednocześnie wskazują na potrzebę prowadzenia dalszych badań nad tym zjawiskiem i poszukiwaniem przez te dwie grupy takich instrumentów prawnych i rozwiązań organizacyjnych, które uczyniłyby służbę funkcjonariuszy policji efektywniejszą, ku powszechnemu pożytkowi państwa i jego obywateli.

SUMMARY

The paper presents the results of a research conducted among the Central Bureau of Investigation's officers. They were asked to express their points of view about selected legal and organizational means of fighting organized crime available according to Polish legal system. That group was chosen because the CBI has been established especially to combat the most serious types of crimes, including organized ones. Hence, their opinions on that subject are most valuable.

First of all, they were confronted with the list of criminal law regulations within and they supposed to point out the frequency and the efficiency of those regulations according to their professional experience. Not all the institutions which are aimed to combat organized crime are frequently used nor recognized as the most efficient.

Secondly, there was a question about what they would have change in the Polish legal system in order to improve the efficiency of fight against organized crime. Although most of the regulations were considered to be very useful, there is still place for some enhancements.

Thirdly, they were asked to evaluate the efficiency of governmental bodies as well as private entities in the same context. The prosecution offices and courts were the most useful in the fight against organized crime. However such institutions like the Internal Security Agency or the General Inspector of Financial Information had been expected to do better in the ranking.

The last question was about their point of view on the strategy to combat organized crime. What is most interesting, according to officer's points of view not the severity of the punishment is the most important pillar of anti-organized crime strategy but taking away proceeds of crime.

The paper encompasses the whole methodology of the research and the characteristics of the population which has taken part in the research.